

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง“หลักการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรมที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๑ พบว่า สัจธรรมที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกนั้นหมายเอาสถานที่ที่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่บุคคลและสังคมจะต้องปฏิบัติเพื่อให้มีความสุขที่ดีในปัจจุบันและตามไปรับผลบุญผลของกุศลในภพหน้าที่ได้กระทำไว้ในชาติปัจจุบันด้วยทางกายก็ดี ด้วยทางวาจาก็ดี ด้วยทางใจก็ดีเป็นความสุขที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนในปัจจุบันชาติ แล้วก็นำผลบุญกุศลที่ตนเองได้กระทำไว้แล้วนั้นไปสู่ สัจธรรม ในภพหน้าคือ มนุษย์ สวรรค์ และพรหมโลก อย่างมีความสุขทั้งหมดตามหลักพุทธศาสนาจัดภพอันเป็นที่เกิดอยู่ของหมู่สัตว์ผู้มีใจยังติดข้องเกาะเกี่ยวอยู่กับกามคุณ ๕ คือ ยังมีจิตเพลิดเพลินยินดีกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่ารักใคร่น่าพอใจ หมู่สัตว์ที่เกิดอยู่ในกามภพมีทั้งมนุษย์และเทวดาในกามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น คือสวรรค์ชั้นจาตุมมหาริชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี

ส่วนพรหมโลกนั้น ประกอบด้วยรูปภูมิ ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่แห่งรูปพรหมในภูมิทั้ง ๔ คือ รูปพรหมในพรหมโลกหรือสวรรค์ชั้นปฐมฌานภูมิ คือ ภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๑ ชั้นหัตถิภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๒ ชั้นตติยภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๓ และชั้นจตุตถฌานภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๔ รูปภพนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ารูปาวจรสวรรค์ รูปภพหรือรูปาวจรสวรรค์นี้จัดเป็นสัจธรรม ผู้เกิดอยู่ในรูปภพรวมอยู่ในสิ่งมีชีวิตประเภทเทวดาของคติ ๕ อรูปภพ ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่แห่งอรูปพรหม ๔ ประเภท คือ อรูปพรหมที่เรียกว่า อากาสานัญจายตนะ วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ อรูปพรหมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ เกิดและอาศัยอยู่ในรูปาวจรสวรรค์ที่มีชื่ออย่างเดียวกับชื่อของพรหม รูปาวจรสวรรค์ทั้ง ๔ บางทีก็เรียกว่าอรูปโลก แปลว่าโลกอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่ของหมู่สัตว์ผู้ไม่มีรูปร่าง

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๒ พบว่า หลักการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรมที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกมี ๒ อย่างคือ หลักการดำเนินชีวิตของบรรพชิตและฆราวาส โดยมีหลักคำสอนที่เป็นแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรม คือ การรักษาศีลเป็นการรักษาจิตใจให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว สมควรประพฤติธรรมอันดีงามอีกส่วนหนึ่ง มีการงดเว้นจากการกระทำบาป ๕ ประการ ได้แก่ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติล่วงละเมิดทางเพศ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการดื่มสุราและยาเสพติด หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ แนวทาง

แห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงซึ่งความดีโดยมุ่งเน้นที่กาย วาจา และใจ เป็นหลักในการสร้างจิตให้เป็นกุศล เพื่อที่จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เป็นเทวดา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธวิธีที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ เป็นทางแห่งกรรมดี ทางทำความดี หรือเป็นทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ

หลักบุญกิริยาวัตถุเป็นชื่อของการทำบุญมีเพียง ๓ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และบำเพ็ญจิตภาวนา เป็น การทำความดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การทำความดีความงามต่างๆซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นความดีประเภทใดเพียงแต่สิ่งใดก็ตามที่บุคคลประพฤติแล้วก่อให้เกิดความดี หลักไตรสิกขา คือ การศึกษา ๓ อย่างคือ ศีล สมาธิ และปัญญา มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตสู่สุคติโดยเป็นหลักคำสอนขั้นพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพุทธศาสนาเป็นฝึกฝนหรือเป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญาจึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหา ปฏิสันถาร คือ การต้อนรับมี ๒ อย่าง คือ ๑) อามิสปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม และ ๒) ธรรมปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยธรรม การต้อนรับด้วยการกล่าวแนะนำธรรมะ การต้อนรับที่ทำพอดีสมควรแก่ฐานะของแขก มีการลูกรับ เป็นต้น หรือช่วยเหลือสงเคราะห์ เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาต่างๆ และช่วยทำกุศลให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีมีผู้ให้และผู้รับ

อนุปุพพิกา หมายถึง เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้นๆจนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตม์ซึ่งอนุปุพพิกา ๕ ประการคือ ๑) ทานกถา คือ เรื่องทาน เป็นเรื่องของการให้การเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือกัน ๒) สีลกถา หมายถึง เรื่องศีลเป็นกล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ๓) สัคคกถา ได้แก่ เรื่องสวรรค์เป็นกล่าวถึงความสุขความเจริญและผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกามที่จะพึงเข้าถึงเมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรม ๒ ข้อต้น ๔) กามาทีนวกถา คือ เรื่องโทษแห่งกามเป็นเรื่องที่กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกามพร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาแต่กาม อันไม่ควรหลงใหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้ ๕) เนกขัมมานิสังกถา ได้แก่ เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกามเป็นการกล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น

ส่วนหลักวิปัสสนากรรมฐาน คือ ความเห็นแจ้งเป็นความเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรมปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์อันให้ถอนความหลงผิดรู้ผิดในสังขารได้ เป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นของมันเองมี ๔ อย่าง คือ ๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณากาย ๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาเวทนา ๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาจิต และ ๔) ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาธรรม ส่วนประโยชน์ที่เกิดจากแนวทางการดำเนินชีวิตสู่สุคติมี ๓ อย่าง คือ ๑) ธิกฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันประโยชน์ในปัจจุบัน ๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า เป็นเรื่องของคุณธรรมความดีงาม รู้จักการทำด้วยความไม่โลภ รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิตและความเจริญของกายใจ และประโยชน์

อย่างยวดยิ่ง และ ๓) ประมัตถะนั้นคือ ประโยชน์อย่างยวดยิ่งเป็นประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต เป็นจุดหมายสูงสุดหรือที่หมายขั้นสุดท้าย ได้แก่ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๓ พบว่า การประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุดในสังคมไทย ปัจจุบันหมายเอาการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกนั้นเป็นหลักคำสอนที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันมี ๓ ระดับคือ ระดับมนุษยโลกมีหลักคำสอนเรื่อง การรักษาศีล โดยมีการรักษาศีล ๕ คือ ๑) เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน ๒) เว้นจากการลัก ขโมย โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน ๓) เว้นจากการประพฤติดินกาม การล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่ หวงแหน ๔) เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และ ๕) เว้นจากน้ำเมา คือ สุราเมรัย และสิ่งเสพติดให้โทษ อันเป็นที่ตั้งแห่งความมึนเมา และของหลักปฏิสันถาร ๒ คือ ๑) อามิสปฏิสันถาร ได้แก่ การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น ให้ข้าวปลาอาหารน้ำดื่ม หรือแม้แต่การให้พักอาศัย ให้ที่อยู่อาศัยโดยสมควรแก่แขกผู้มาเยือนถึงถิ่นอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” และ ๒) ธัมมปฏิสันถาร หมายถึง การปฏิสันถารโดยธรรม ได้แก่การกล่าวธรรมะให้ฟังหรือแนะนำในทางธรรม

ระดับสวรรค์มีหลักคำสอน ๒ อย่าง คือ หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ และหลักอนุปปพิกขา หลักกุศลกรรมบถมี ๑๐ อย่าง คือ ๑) กายสุจริต คือ ความประพฤติดีทางกายเป็นการกระทำไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่นจนทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนมี ๓ ประการ คือ ๑) การเว้นจากการฆ่าผู้อื่นหรือสัตว์ ๒) การเว้นจากขโมยของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ และ ๓) เว้นจากการประพฤติดินกามผู้อื่น ๒) วจีสุจริต คือ การประพฤติดีทางวาจาเป็นการประพฤติดีทางวาจา โดยการไม่กล่าวล่วงบุคคลอื่นทางวาจา ประกอบด้วย วจีสุจริต ๔ ประการ คือ ๑) การเว้นจากการพูดเท็จ ๒) การเว้นจากการพูดส่อเสียด ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ และ ๔) การเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และ ๓) มโนสุจริต คือ ความดีทางใจหรือมโนสุจริตเป็นเรื่องของการคิดดีมี ๓ ประการ คือ ๑) ไม่มีจิตละโมภทรัพย์สินของผู้อื่น ๒) ไม่มีจิตคิดปองร้าย ๓) ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม หลักอนุปปพิกขา ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ทานกถา คือ การเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือกัน ๒) สีลกถา คือ กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ๓) สัคคกถา คือ กล่าวถึงความสุขความเจริญ ๔) กามาทีนวกถา คือ กล่าวถึงส่วนเสียข้อบกพร่องของกามพร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาแต่ ๕) เนกขัมมานิสังสกถา คือ เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกาม, กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ระดับพรหมโลกมีหลักคำสอนเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยมีหลักของสติปัฏฐาน คือ ความตั้งมั่นในการระลึกรู้อารมณ์ที่เป็นฝ่ายดีมีความหมายโดยเฉพาะถึงอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติมี ๔ อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หลักคำสอนในแต่ละระดับของการดำเนินชีวิตสู่สุดในสังคมไทยในปัจจุบันต่างเป็นหลักการสำคัญเป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาทำให้รู้ดี และรู้ชั่วมีการพัฒนาตนเองมีปัญญาแก้ไขปัญหาต่างๆอย่างมีสติทำให้ไม่เป็นปัญหาของสังคมต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

แนวคิดเรื่องเรื่องสุคติภูมิในพุทธศาสนานั้นมีความชัดเจนที่มีความแตกต่างไปจากมุมมองของศาสนาทั่วไปโดยมองเรื่องสุคติภูมินั้นเป็นนิรันดร์เป็นเรื่องสำคัญเป็นเรื่องใหญ่และเป็นจุดสุดท้ายแห่งการเดินทางของชีวิตมนุษย์ ซึ่งไม่มีทางแก้ไขได้ แต่ในมุมมองของพุทธศาสนานั้นสุคติภูมิมีความสำคัญน้อย เพราะตามหลักพุทธศาสนาสุคติภูมิไม่ว่าจะเป็น สวรรค์หรือพรหมโลกนั้นไม่ใช่จุดหมายของพุทธศาสนาแต่อย่างใด สุคติภูมิเป็นเพียงส่วนหนึ่งในวัฏสงสารคือการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตมนุษย์เดินทางไปในสังสารวัฏ สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นของชั่วคราว มีหมุนขึ้นหมุนลง ไปมาระหว่างนรกและสวรรค์ ด้วยผลกรรมที่กระทำ แต่เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สำคัญของพุทธศาสนาคือนิพพานและเป็นสิ่งที่บรรลุได้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ในชาตินี้

พุทธศาสนาเห็นว่าสุคติภูมิ โดยมีสวรรค์และพรหมโลกนั้นไม่ใช่เป็นที่สิ้นสุดของชีวิต เป็นแต่เพียงสถานที่ที่มนุษย์ผู้กระทำความดีเวียนไปอยู่สถานที่นั้นๆ ตามการกระทำกรรมดีอันเป็นผลกรรมที่เกิดจากการทำความดีของมนุษย์แต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันในขณะที่ยังเวียนว่ายในวัฏสงสารเท่านั้น แต่สิ่งที่พุทธศาสนายืนยันที่สุดของชีวิตคือ นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่ดับกิเลส เป็นจุดสิ้นสุดของเส้นทางชีวิตมนุษย์ สวรรค์และพรหมโลก เป็นเพียงภพภูมิหนึ่งใน ๓๑ ภพภูมิอันเป็นสถานที่ไปเกิดของสรรพสัตว์เท่านั้น ซึ่งสามารถเว้นได้ด้วยการเข้าถึงโสดาปัตติมารค อย่างไรก็ตาม สวรรค์ และพรหมโลกนั้นก็เป็นสิ่งที่เว้นไม่ได้เพราะเป็นเหมือนกับเส้นทางที่บุคคลผู้ไปสู่นิพพานจะต้องผ่านไปเสมอ ตราบใดมนุษย์ยังมีกิเลสเป็นเหตุให้กระทำความกรรมและทำให้ได้รับวิบากกรรม ตราบนั้นมนุษย์ยังต้องมีต้องเกี่ยวข้องกับสุคติภูมิเช่นกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันนั้นสามารถนำผลวิจัยไปใช้ด้วยการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เพราะแนวคิดการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในพระสูตรต้นตุนั้นเป็นเรื่องของพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ทางออกและบอกทางถูกให้มวลมนุษย์ได้ยึดถือและปฏิบัติตามโดยตรง โดยเฉพาะเรื่องของกรรมพระพุทเจ้าทรงตรัสสำคัญขึงยืนยันที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า“ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” หรือ“บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น” สุคติภูมินั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของสังสารวัฏและกรรมตลอดจนวิบากกรรมโดยตรงเช่นกัน กล่าวคือสุคติภูมิเป็นผลที่เกิดจากการทำความดีของมนุษย์ การทำความดีย่อมได้รับผลดีทำให้มนุษย์เข้าสู่สุคติภูมิอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ดังนั้น การดำเนินชีวิตในปัจจุบันควรดำเนินหรือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่มีสภาพเอื้อต่อการเข้าสู่สุคติภูมิตามที่พระพุทธเจ้าทรงบอกผ่านพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาที่เป็นบุคคลตัวอย่างที่ได้รับผลที่ควรได้รับด้วยความมั่นใจในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าในที่สุดแล้ว การทำความดีย่อมนำชีวิตไปสู่สุคติภูมิได้

๕.๓.๒ .ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง“หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมซึ่งไม่ใช่ประเด็นหลักในการวิจัยนี้ได้อีก ผู้วิจัยจึงขอเสนอ หัวข้อ/ประเด็นในการวิจัยเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันในครั้งต่อไปดังนี้

๑.ควรศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์หมโนทัศน์เรื่องอายุของเทวดาในนิกายมัจจุราชมตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท

๒.ควรศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพของสัตว์ในสุคติภูมิมุมมองจากพุทธศาสนาเถรวาท